

(Əvvəli ötən saylarımızda)

İyirmi bir yaşında örnü cəbhəyə yola salan, müharibənin qurtarmasına üç ay qalmış "qara kağız"ın alan, ehtiyacın əzab-əziyyətinə qatlaşan anamı həyatın, zamanın sort sınağı sındıra bilməsə də, xasiyyətini korlamışdı. Sört, acidil, ötkəm, kəmhövşələ olmuşdu. Gözünün ağı-qarası bircə balasını belə, övlad kimi əzizləməyə vaxt tapmamışdı. Sonra da buna tamam-kamal yadırgamışdı. Adamlarla çiyin-çiyinə kişi kimi işləməyə alışmışdı. Beləcə qadın zəifliyi, zəifliyi yox olub getmişdi. Əllərinin içi, barmaqları düyün-düyün, sifətinin dörəsi gü nəşədən yanıq-yanıq olub soyulmuş, mis rəngi almışdı. Bu, üzdə olanlar, gözlə görünənlər idi. Bəs ürəyi, zamanənin, ədalətsizliyin, insafsızlığın şüşə kimi sındırıb çilikçilik əbdiyi qadın qəlbi?! Bunlar azmış kimi Salyana qayıdandan bəri qapımızı açan yox idi, təkə anamm böyük dul bacısı Xanım xalam (Allah qəni-qəni rəhmət etsin, mənə doğma övladlarından ayrırmaz, necə deyələr, "gözünün yağını" yedizdirərdi) və Qardaş dayımdan başqa! Bir də ara-sıra atamın emisi oğlu Əjdər müəllim bizə gələrdi. O, çox ziyalı, həssas, qohumcanlı idi. Atam barədə həmişə xoş söhbətlər edərdi. Özü demişkən, rastına çıxanda Cabir emimi də bizə götürərdi. Hər ikisi müəllim idi. Bəs o biri qohumlar? Onların qapımızı açmamaları anama yer eləyirdi: "Mən heç, özge qızıyam, bəs qardaşınızın bircə balası, yadigarı necə olsun?" - deyib göynəyirdi. Bir qədər irəli gedib deyim ki, onlar hətta mən orta məktəbi qızıl medalla, universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirəndə də gəlmədiyə.

Bütün bunlara rəğmən heç kimdən asılı olmayan, ailəsinə dolandırub oğlunu oxudan qeyrətli anam başımı dik tutub özünü qürurla aparrı, yeri gələndə sözünü şax üzə deyirdi. Həqiqəti, olanı deyirdi, düz adamın gözünün içinə, özünəməxsus sərtliklə deyirdi. Lev Tolstoyun bir sözü yadıma düşdü: "İnsan ötüb-keçənləri xatırlayanda həyatının ən unudulmaz çağları sanki dumana bürünür. Bu, xatirələrin göz yaşlarıdır. Elə bil xatirələr onu yaşadan canlı insan kimi kövrəlik. Mən ömrü kitabımı vərəq-vərəq çevirdikcə, bunu aşkar hiss edirdim..."

İnsan ömrünün qürub çağında, ixtiyar yaşında olub-keçənlərə, yaxşı-yamana, xeyir-şərə daha düzgün qiymət verir. Omi boyu-başu çatdırın valideynlərinin, savad, torbiyə verən müəllimlərinin, həyat burulğasında dəyər-dostək olan yaxşı adamların əsil qədir-qiyətini sonralar başa düşür, anlayır. Eləyə bilmədikbrü üçün, səhvləri üçün yanib-yaxılır.

"Beşikdən qəbir evinədək öyrənilin!" - buyurub peyğəmbərimiz. İnsan ömrü boyu ən adi, sadə, lakin vacib həyat həqiqətlərini öyrənir, özü üçünə yenidən "kəşf" edir. Bu baxımdan mənim "kəşf"im yazımın əvvəlində qeyd etdiyim kimi uşaq yaşlarımda Kürb bağlıdır. İkinci "kəşf"imi isə beş il sonra, orta məktəbi bitirəndə etdim. "Qızıl medal" almağım bütün rayonda, eləcə də qohum-əqrəbə içində birmənəli qarşılamağım doğurdu, hətta bəzilərinə inanılmaz göründü. Əlbəttə, mənim əlacı olmağımı heç kimin şübhəsi yox idi. Ancaq "qızıl medal", özü də atasız, kasıb bir oğlana? Bəs vəzifəli, imkanlı kişilərin övladları? Axı, az qala bütün rayon danışırdı ki, yazı işlərinin ardınca Bakıya - dövlət komissiyasına adam göndəriblər. Mən bunaları eşitsəm də, söz-söhbəti eynimə almır, qəbul imtahanlarma hazırlayırdım. Çünki heç bir möcüzə gözləməyirdim. Ancaq möcüzə baş verdi. Bakıdan xəbər gəldi: yazı işlərinin çoxuna əlaqə qiymət verilib. Şanslı, imkanlı sayılanlar medalsız qalıblar. Məni və

ÖMÜR YOLU

Xatirə-povestdən səhifələr

Əlövsət BƏSİRLİ

dostum, kiçik yaşından atasız qalan Oqtay (yeri gəlməskən qeyd edim ki, dostluğumuz indi də davam edir. Oqtay Əkbərov kimya elmbri doktora, professor, çox etibarlı, ləyaqətli insandır) layiq görüblər. Hələ üstəlik "Azərbaycan məktəbi" jurnalının əlavəsi olan "Azərbaycan dili və ədəbiyyatın tədrisi metodikası" məcmuəsində mənim Cəfər Cabbarlının "Almas" dramı haqqında inşaa yazım əla qiymətə layiq görülən nümunə kimi dərc edilib.

"Allah səbri bəndəsini sevir, zəhmətini itirmir". Lap uşaq yaşlarımdan nənəmdən dəfələrlə eşitdiyim bu sözbirin esil mənasını qızıl suyuna çəkilmis "kamal attestatı"nı əlimə alanda başa düşüb, özüm üçün "kəşf" etdim: zəhmət itmir. Bu, həyatımın devizi oldu. Məşhur alim, böyük insan, esil vətəndaş, filologiya elmbri doktom, professor Əli Sultanlının "çək-çevirinə" duruş götürərək, suallarına cavab verib universitetə qəbul olunanda, ali təhsilimi "fərqlənmə diplomu" ilə başa vuranda, həyatım çətin sınaqlarından çıxanda, əməyimə qiymət verildəndə, mükafatlar alanda, xoşbəxt aib quranda, övladlarımla ağıllı, fərasətli görəndə, onların uğurlarından qanadlananda, nəhayət, babalıq zirvəsində nəvəmlə oynayıb uşaq kimi sevinəndə, bir sözlə, həmişə, bütün həyatım boyu mənə bəxtəvərlik gətirən uğurları ulu Tanrımin zəhmətimə verdiyi ən böyük mükafat - qiymət saymışam. Təkcə mənim zəhmətim deyil, anamın, mənəvi valideynlərim - müəllimlərimin əməyinin nəticəsi, bəhrəsi hesab etmişəm.

Bəxtimdən çox yaxşı müəllimlərim olub. Orta məktəbdə, universitetdə, həyatda! O vaxtlar Salyanda sayılıb-seçilən, böyük hörmət sahibi olan Müseyib müəllimin, Həsən müəllimin, Hüseyn müəllimin, Sədaqət müəllimin, Həmidə və Fazil müəllimin, rus dili müəlliminin Valentina Salmınanın, Seyid İbrahim müəllimin zəhmətlərini xüsusi qeyd etmək istəyirəm.

Azərbaycan Dövlət Universitetində təhsil almağım, təbbəlik illəri mənə büsbütün dəyişdi. Bu, mənim üçün başqa bir aləm, hər müəllim isə esil məktəb, xəzinə idi: akademikr Həmid Arslı, Cəfər Cəfərov, professorlar görkəmli yazıçı Mir Cəlal, xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə, Səlim Cəfərov, Yusif Seyidov, Hadı Mirzəzadə, ixtisas müəllimlərimiz, jurnalistika kafedrasının

İnsan ömrü boyu ən adi, sadə, lakin vacib həyat həqiqətlərini öyrənir, özü üçünə yenidən "kəşf" edir. Bu baxımdan mənim "kəşf"im yazımın əvvəlində qeyd etdiyim kimi uşaq yaşlarımda Kürb bağlıdır. İkinci "kəşf"imi isə beş il sonra, orta məktəbi bitirəndə etdim. "Qızıl medal" almağım bütün rayonda, eləcə də qohum-əqrəbə içində birmənəli qarşılamağım doğurdu, hətta bəzilərinə inanılmaz göründü.

müdiri Həsən Şahgəldiyev, Nurəddin Babayev, Şirməmməd Hüseynov, Nəsir İmanquliyev, Nürət Bağirov, Seyfulla Əliyev, Nəriman Zeynalov...

Qrupumuz da ürəyimcə idi. Səmimi, mehriban, çalışqan həmyaşıdlarım özləri ilə Azərbaycanın müxtəlif bölgələrinin ab-havasını gətirmişdilər. Qrup nümayəndəsi Əkbər bizdən bir qədər yaşlı idi, əsgərliyi çəkiş gəlməmiş, müəyyən həyat təcrübəsi vardı. Biz ona hörmət "Qağa" deyirdik. Müxtəlif xasiyyətli tələbələr arasında ünsiyyət yaratdıqca, dil tapı bildiyinə, tələbkar və qayğıkeş olduğuna görə hamımız hörmətini qazanmışdıq...

...Bir dəfə pulumuz, "azuqəmiz" - ərzaq ehtiyatımız qurtarmışdı, sonuncu üçlüyü də xərcləmişdik, llyasla bilet alıb futbola getmişdik, "Neftçi" uduzub qanımızı qaraltmışdı.

Stadionun tünlüyündən çıxıb qalan bir manata deyirmi çörək, bir az da pendir aldım. Nəqliyyata pulumuz qalmadığından, yataqxanaya piyada gədəsi olduq və yoldaca çörəyi yeyib qurtardıq. Səhər dərsə də piyada getdik. Tənəffüsdə "qağa"nı yanladıq. Rəhmətlik arif adam idi. Dərhal hiss eləsə də, zarafatla söz atdı:

- Hə, yənə beynəlxalq vəziyyət qarışıb? İlyas da "ənonomizə" uyğun cavab verdi:

- Yaman qarışıb, Afrikada açıqdır, ABŞ da yardım eləmir.

Mən də həmyerlimiz Xəlil Rzanın o vaxt dilimizin əzbəri olan şeirindən məşhur misrəni piçildadım: "Azadlığı istəmirəm zərrə-zərrə, qram-qram!"

Əkbərin dodağı qaçdı. Eyni tərzdə piçildadım: "Bəs nə istəyirsən, ə? Amerikaya getmək..."

Sözünü ağzımda qoydum:

- Ora uzaqdı, qağa, lap yaxına, Salyana, yol pulu da ikicə manat. Borçalı, Qazax deyil ki, təqaüdün yarınsını avtobusa verəsən... Qağa, sən "dabro" ver, mən indəcə aradan çıxım, sabah qağıdım, dolu zənbillə: Kür balığı, təndir çörəyi, nehrə yağ, öncir mürrəbosi, yeni Allah verəndən. Xərçliyimiz də öz yerində."

Əkbər uğundu. Əlini cibinə salıb yol pulunu verəndə dönə-dönə tapşırırdı: "Yolda ehtiyatlı ol, ləngimə"...

Maraqlı xatirələrlə dolu unudulmaz tələbəklik illəri qış kimi uçdu. Beş il birlikdə deyib-gülən, qayğılanan tələbə dostlarımızın səsi müxtəlif nəşrlərdən, redaksiyalardan, radio-televiziyadan gəldi.

Mənim təyinatım isə ləngiyirdi. Nurəddin müəllim söz vermmişdi. Mən də gözləyirdim. Hiss edirdim ki, mənə Bakıda saxlamaya, respublika qəzetlərindən birində işə dəvətməyə çalışır.

1962-ci ilin iyununda Nurəddin müəllim məni "Azərbaycan gənçbri" qəzetinin baş redaktoru Cəmil Əlibəyovun yanına apardı. Söhbəti qısa, konkret oldu. "Cəmil müəllim, dediyim tələbə budur. Məsələlər görürəm sizdə işləsin". Baş redaktor razılıq verdi...

Sevincək rayona - evimizə gəlib anama dedim. O, başını bulayıb etiraz etdi: "Bakıda necə qalacaq, ev yox, həyat yox. Başına dönüm, elə burada işlə".

O vaxt rayon qəzetləri ləğv olunmuş, əvəzlənə rayonlararası qəzetlər yaranmışdı. Salyan, Neftçala, Astraxanbazar (indiki Cəlilabad) və Puşkin (indiki Biləsuvar) rayonlarını əhatə edən "Məhsul" qəzeti işə başlamışdı. Redaktor H.Əzizov məni Salyan rayonu üzrə xüsusi müxbir təyin etdi.

Hələ orta məktəbdə oxuyanda özümə söz verməmişdim ki, ali təhsil alıb işə başlayan kimi anamı işləməyə qoymayacağam. Belə də etdim.

Maaşımı anama verirdim. Məvacibim 80 manat (rubl) idi. Subaylıq və gəlir vergiləri çıxandan sonra 69 manat 40 qəpik pul qalırdı. Redaksiyada zarafatla deyirdilər ki, gərəklənib subaylıq vergisindən qurtulmasan. Bu maaşla nəinki evləmək, heç dolanmaq olmurdu.

Nurəddin müəllim həmişə bizə deyirdi ki, qələmi olan jurnalist ac qalmaz. Bəna daşdan, jurnalist qələməndən pul çıxarar. Belə də etdim. Redaksiyalarla əlaqə saxladım, "Kommunist", "Azərbaycan gənçləri", "Sovet kəndi" qəzetlərində, "Kənd həyatı", "Azərbaycan qadını", "Kirpi" jurnallarında yazılarımda dərəcə olundu. Nəriman müəllim "Kommunist" qəzetində kənd təsərrüfatı şöbəsinin müdiri idi. Yazılarımla xoşuna gəlirdi. Deyirdi ki, Salyana, Neftçalaya, Puşkinə (Biləsuvar), Astraxanbazar (Cəlilabad) müxbir göndərmirəm, sənə arxayam. Mən də müəllimimin etimadına doğruldur, onun tapşırığı ilə qonşu rayonlara da gedirdim. O vaxt respublikada birinci qəzet sayılan "Kommunist"ın statdankənar müxbiri kimi hər ay yaxşı qonorar alırdım. Azərbaycan radiosuun efrindən tez-tez səsim gəlirdi. Mən informasiyanı, müxbir söhbətini, reportajı hadisə yerindən, Hacı müəllim demişkən, "isti-isti" efrə ötürməyi hələ tələbə ikən öyrənmişdim...

Yazdıqca təcrübəm artır, respublika mətbuatında imzam tannır, rayonda sayılıb-seçilirdim. Mənə komsomolun birinci kətibə vəzifəsi təklif edilmişdi. Anamla məsləhətləşdim. Biləndə ki, işim çox, yazmağa vaxtım az olacaq, Bakıdan qonor ala bilməyəcəyəm, başını buladı: "Öz işin yaxşıdır. Allaha şükür, yaxşı dolanırıq".

Anam haqlı idi. Redaksiya Salyandan köçəndən sonra daha sərbəst olmuşdum. Xüsusi müxbir kimi iş saatım yox, yazmağa vaxtım çox idi. Hər ay Bakıdan - redaksiyalardan, radiodan xeyli qonor alırdım. Bu öz maaşımdan 4-5 dəfə çox olurdu. Sevinirdim ki, anam işimdən, qazancımdan razıdır. Sər-sahman, həyəət-baca düzəlmişdim, hələ tələbə ikən satdığımız ata evinin əvəzinə təzəsinə tikdirmişdim...

* * *

*"Xoşbəxt o adamdır ki,
evdən işinə tələsir, işdən evinə".*

Nazim Hikmət

Subay vaxtı zarafatla deyirdik ki, evlənmək üçün hər şeydən əvvəl ev lazımdır. Ev olandan sonra qalır "lənəmək", onu da lənətmək olmaz. Mən isə ləngiyirdim, 28-i haqlayırdım. Anam, xalam, qohumlar bu barədə tez-tez söz salırdılar. Lakin onların seçimləri ürəyimcə deyildi. Bakıya gəlib tələbə dostum İlyasla görüşdüm. O, mənə diqqətlə qulaq asıb sevincək: "Dilərə əla oxudu, -dedi, - özün yaxşı bilirsen, beş il bir oxumuşuq. Əgər mənim fikrimi bilmək istəyirsənsə, deyirəm: əla!"

Dilərə ilə görüşüb anasın razılığını alandan sonar elçi göndərdim. Dünyagörmüş, ağsaqqal Allahverən əmim Bakıdan Salyana qayıdan kimi anamla məni təbrik etdi: "Xoşum gəldi, yaxşı ailədir. Mübarək olsun!" Anam xeyir-dua verdi.

Toyumuzu elədik. Dilərə Salyana, evimizə gəlin gəldi. Bir müddət sonra Bakıya köçdük. Qayğıkeş Hacı müəllimin köməyi, rəhmətlik Ənvər Əlibəylinin əmri ilə Azərbaycan radiosunun təbliğat redaksiyasına redaktor təyin edildim. İki il sonra respublika televiziyası gənclər redaksiyasının böyük redaktoru -şöbə müdiri vəzifəsinə irəli çəkildim.

1967-ci il oktyabrın 25-də qızım oldu. Mənə atalıq sevinci bəxş edən ilk övladıma Züleyxa nənəmin adını qoydum. Ayağı yüngül oldu. 1968-ci il noyabrın 17-də oğlum dünyaya gəldi. Atamın şəərəfmə adını Atanur qoydum. Sevincimin həddi-hüdudu yox idi. Nənə olmuş anam nəvələrinin başna fırlanır, "gəlinimin ayağı xeyirlidir", - deyib Dilərədən razılıq edirdi.

Bakıda üç il işlədim. Ailə həyatım kimi işim də uğurlu oldu. O vaxt respublikanın yüksək mükafatı sayılan Azərbaycan SSR Ali Sovetinin "Fəxri fərman" ilə təltif edildim. Moskvada və Leninqradda yaradıcılıq ezamiyyətlərində oldum.

Görkəmli yazıçı-jurnalist Nahid Hacızadə "Yada düşdü" kitabında birlikdə işlədiyimiz unudulmaz çağları xatırlayaraq yazır: "Yaşımızın, ömrümüzün gözəl günləri idi. Ürək-ürəyə verib işləyirdik. "Gənclər" redaksiyası az vaxtda önə çıxdı, şöhrətləndi. Bir müəllif kimi Ələvsətin bilavasitə özünün hazırladığı həftəlik "Səhər" verilişi geniş populyarlıq qazandı. SSRİ Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsinin orqanı olan "Radio i televiziye" jurnalını bu program haqqında bir qoşa səhifə reportaj dərc etdi. Respublika qəzetləri, jurnalları, xüsusilə də gənclər mətbuatı redaksiyanın ayrı-ayrı verilişləri haqqında müntəzəm olaraq materiallar verirdi. Bu, əlbəttə, ilk növbədə şöbə müdirinin adı ilə bağlı idi.

Bir əhvalat yadıma düşür. 1969-cu il idi. Bakıya bərk qar yağmışdı -axşamdan səhərəcən. Yollar buz bağlamışdı. Nəqliyyat işləmirdi. Gediş-gəliş bütöün kəsilmişdi. O zaman televiziya verilişlər əfırə canlı gədiridi. "Səhər" proqramının növbəti verilişinin ssenarisini Ələvsət yazmaltıydı. O, şəhərdən aralıda - Xırdalanda yaşayırdı. Səhər pəncərədən baxanda gördüm ki, qar qurşağa çıxır. Fikirləşdim ki, belə havada o, heç cür işə gələ bilməz. Mənim yolum isə o qədər də uzaq deyildi. Özümü birtəhər televiziya çatdırdım. Çırpınırdım: "Bir saatlıq verilişi necə yola verəcəyəm?"

Əlimin altında elə bir material da yox idi. Özümü ora-bura vurub, bir-iki sükət hazırladım. Necə deyirlər, bununla yara sağalan deyildi. Qar da ara vermədən yağdı. Studiya suyu sovmılmış dəyirmanı bənzəyirdi. Bir də gördüm ki, qapı açıldı. Gələn Ələvsət idi. Gözlərimə inana bilmirdim. Soruşdum: "Necə gəlib çıxdın bu qədər yolu?" "Gəlməyə bilərəmmi?" - dedi.

Verilişin ssenarisi hazır idi. Elə bil üstümdən dağ götürüldü...

Bir yerdə işlədiyimiz müddətdə belə hadisələr dəfələrlə olmuşdu. O, hər dəfə də mənim gözümdə böyüyür, ucalırdı...

Günlərin birində biz ayrılmalı olduq. Mərkəzi Komitə onu Cəlilabad rayon qəzetinə redaktor göndərməyi qərara almışdı. Bu, ürəyindən idi, sevinirdi. Bu sevincin əsas səbəbi anası ilə bağlı idi. Özünün dediyinə görə, anası burada - şəhərdə "daş evə" sığmırdı, ürəyi genişlik istəyirdi. Ələvsət də kirpiyi ilə od götürə-götürə gözünün ağır qararı olan tək oğlunu aqlığın, dər-dələnnməlindən alıb, bu günə çatdıran anasının istəyiləyənə də Bakını qoyub, rayona işləməyə gədiridi".

Cəlilabada köçdük. Dərhal işə başladım. Hiss etdim ki, dedi-qodu, intriqa yaradıcı kollektivi iflic vəziyyətinə salıb. Keçmiş redaktor da intriqaının "qurbanı" olub. Əlbəttə, belə bir kollektivlə işi yenidən qurmaq çətin idi. Bu ağır işdə mənim ən yaxın köməkçim Dilərə oldu. Universiteti qurtaran gündən "Abşeron" qəzetində işləmişdi. Həm təcrübəsi var idi, həm də gözəl qələmi. Mənim də müəyyən təcrübəm var idi. "Məhsul" qəzetinin xüsusi müxbiri işləyəndən sonra Salyanda "Qələbə" qəzetində redaktor müavini olmuşdum. Təcrübəli redaktor, xüsusilə qəzetin tərtibatım yaxşı bilən Mahmud Ağalarovdan "dərs almışdım". O, məzuniyyətdə, ezamiyyətdə olanda sərbəst qəzet buraxmışdım. Beləliklə, əvvəlki təcrübəmiz və bir yerdə çalışmağımız öz bəhrəsini verdi: əvvəl "Taxılçı", sonra "Yeni gün" adlanan Cəlilabad rayon qəzeti nəinki Azərbaycanca, hətta keçmiş Sovet İttifaqında tanındı, SSRİ Jurnalistlər İttifaqının ən yaxşı rayon qəzetləri üçün təsis etdiyi mükafata layiq görüldü. Sonra mən felyetonlarıma və tənqidi yazılarıma görə SSRİ Jurnalistlər İttifaqının mükafatı laureatı oldum və idarə heyətinin şəhər-rayon qəzetləri üzrə bürosunun üzvü seçildim. Jurnalistlər İttifaqının xətti ilə keçmiş SSRİ-nin görməli yerlərində, xarici ölkələrdə (Bolqarıstan, İngiltərə, Portuqaliya, Fransa) oldum.

Dilərə də, mən də sənətimizin vurğunu, qətiyyətli, nikbin idik. Nazim Hikmət elə bil bizim üçün, deyib: "Xoşbəxt o adamdır ki, evdən işinə tələsir, işdən evinə". Bütün günü evlə redaksiya arasında çalışır, çarpışır, xoşbəxt ailəməzlə, ürəyimizcə olan işimizlə nəfəs alırdıq...

(Davamı olacaq...)